

Waar werd de draak het eerst gestoken, in Beesel of in Swalmen?

(1e deel)

Over enkele jaren (in 1981) zal in Beesel weer het traditionele draaksteken plaatshebben. In figuurlijke zin werd, en wordt ook nu nog, de draak overal mee gestoken, maar het draaksteken in letterlijke zin gebeurt, voor wat Limburg betreft, alleen nog in "Biesla aen der Maese", laatstelijk in 1974.

Is dat altijd zo geweest en sinds wanneer bestaat dit folkloristisch gebruik in Beesel? Zijn er geen andere plaatsen waar voorheen ook, en wellicht reeds vroeger (dan in Beesel), het draakbloed vloeide?

Om een antwoord op deze vragen te kunnen vinden ben ik in de geschiedenis gedoken en heb ik vele documenten geraadpleegd. Het is 'n tijdrovend karwei geweest, maar 't was de moeite waard. Ik kwam tot zeer interessante ontdekkingen.

Ik ben er mij van bewust, dat ik mogelijk op gevoelige Beeselse draketenen ga staan, maar mijn konklusie kan niet anders zijn dan de volgende:

Niet Beesel maar Swalmen heeft de oudste papieren betreffende het draaksteken.

Ter geruststelling van de Beeselsen: het is natuurlijk niet mijn bedoeling ervoor te pleiten, dat het draaksteken naar Swalmen terug moet. Laat die van Beesel rustig de draak blijven steken, nu ze dit - zoals historisch vast staat - al zeker 140 jaar gedaan hebben. Beesel en de draak zijn niet meer te scheiden en de "Beeselse draak" is een begrip.

Echter: voor Swalmen zijn betreffende het spel van de draak aanmerkelijk oudere en veel meer documenten voorhanden dan voor Beesel.

Laten we de oudste schriftelijke bronnen over Sint Joris en/of de draak even op een rijtje zetten. Eerst voor wat betreft Beesel:

Uit het verslag van de bisschoppelijke kerkvisitatie te Beesel d.d. 12 februari 1669 (vertaald uit het Latijn):

„Er zijn twee broederschappen (meervoud), van St. Georgius (St. Joris) en van St. Sebastianus . . . en zij begeleiden de processie met geweren.”

Uit het verslag van de kerkvisitatie van 26 april 1691: „De broederschap (enkelvoud) begeleidt de processie niet meer met geweren. De pastoor zal dit vanaf de preekstoel bekend maken.”

In juli 1739 moesten de St. Jorisschutten - evenals de „soo genoemde oude schutterie van St. Fabiaen en St. Sebastiaen” - terecht staan wegens ontheiliging van de zondag. Uit het desbetreffende gerechtsdossier blijkt, dat het hun taak was de processie te vergezellen (vergeselschappen).

Hier gaat het alleen over St. Joris en de schutterijen. Over de draak of het draaksteken wordt nog niet gerept. Dit gebeurt voor 't eerst pas in een stuk van ruim 100 jaar later namelijk in het Verzoek van de Raad der gemeente Beesel aan de Koning d.d. 14 februari 1853 om goedkeuring voor het voeren van een gemeentewapen, voorstellende een draak, luidende:

„De Raad der Gemeente Beesel enz.: Gelet op het provinciaal blad nr. H. 172 d.d. 1 december 1852 enz.: Overwegende, dat het ons niet ondoelmatig voorkomt om tot wapen dezer gemeente te mogen hebben eenen draak, aangezien alhier sedert talrijke jaren eene schutterij bestaat onder het patroonschap van St. Jorisschutterij, dewelke om zekere jaren bij het kermisfeest eenen draak steken en overwinnen, gelijk in 1840 nogal plechtig heeft plaatsgehad enz.”

(Let wel: er wordt uitdrukkelijk vermeld, dat de draak niet alleen gestoken maar ook overwonnen wordt).

Bij besluit van de Minister van Binnenlandse Zaken d.d. 27 juli 1853 wordt namens de Koning aan de gemeente Beesel verleend het volgende wapen: „zijnde een schild van lazuur (blauw) met eenen draak van goud, getongd en geklaauwd van keel (rood).”¹⁾

Tot zover de Beeselse bescheiden.

¹⁾ In hun verhandeling over "Limburgsche Gemeentewapens", opgenomen in de "Publications de Limbourg" van 1899 nr. 35 vragen de heren Jos Eversen, amanuensis bij het Rijksarchief Limburg en J.L. Meulleners, pastoor te Heer, zich laatdunkend af: „hoe het mogelijk is, dat men zulke ongemotiveerde figuur (de draak) als gemeentewapen heeft kunnen toekennen". Als deze heren zich ervan zouden hebben overtuigd, met hoeveel elan, overgave en zin voor folkloristische traditie het drakenspel in Beesel werd en wordt opgevoerd, zouden zij zo iets niet geschreven hebben.

De burgemeester van Beesel, J.T. Hendrix, rept in de feestgids, uitgegeven bij gelegenheid van het draaksteken in 1974, van de vraag, waarom bij de vaststelling van het gemeentewapen gekozen is voor (het slachtoffer) de draak en niet voor (z'n overwinnaar) St. Joris, moet men, tussen de regels doorlezende, hieruit opmaken, dat de heer Hendrix, indien hij in 1853 - in plaats van E. Ruijs de Nieuwenbroek - eerste burger van Beesel zou zijn geweest, de voorkeur aan St. Joris gegeven zou hebben?

Ondergetekende zou voor beiden, zowel voor St. Joris als voor de draak een plaats op het gemeentewapen hebben ingeruimd.

In elk geval is de Beeselse draak een meer "gemotiveerd figuur" dan al die leeuwen, schapen, adelaars, honden (en ander gedierte), die diverse gemeenten in hun wapens voeren.

G. Geraedts, Swalmen.

(wordt vervolgd).

Waar werd de draak het eerst gestoken, in Beesel of in Swalmen (2e deel)

In het artikel opgenomen in "Ons Weekblad" van 21 november 1979 heeft men kunnen lezen, dat het oudste, thans bekende document, waarin voor het eerst sprake is van het draaksteken in Beesel, dateert van 14 februari 1853:

... aangezien alhier sedert talrijke jaren eene schutterij bestaat dewelke eenen draak steken gelijk in 1840 heeft plaats gehad. Onomstotelijk staat dus vast, dat in het jaar 1840 in Beesel "nogal plechtig" het Drakenspel werd opgevoerd. Van vóór 1840 ontbreken echter schriftelijke gegevens ter zake.

Wat kan Swalmen ter tafel brengen?

Het zou te veel ruimte vergen om hier de nog aanwezige oude geschriften betreffende de drakencultus in Swalmen allemaal en volledig weer te geven. Er moet daarom worden volstaan met de volgende bloemlezing.

— Uit het verslag van de bisschoppelijke kerkvisitatie te Swalmen d.d. 11 februari 1669 -daags vóór die te Beesel- (uit het Latijn):

In de kerk van Swalmen bevindt zich aan de Evangeliezijde een altaar van Sint Georgius. Er zijn drie broederschappen namelijk van St. Georgius (St. Joris), St. Jan-Baptist en van St. Antonius.

— Uit het verslag der kerkvisitatie te Swalmen d.d. 13 maart 1703:

Er wordt verordend, dat het Allerheiligste zich niet mag bevinden in de Sakramentsprocessie, als daarin de draak wordt aangevallen.

— Uit de brief van Bisschop Angelus d'Ongnies et d'Estree d.d. 16 juni 1708 aan pastoor Dolmans van Swalmen:

. Wij verbieden voor dit jaar om op kerkwijdings- of kermisdag in de processie de draak te steken of te schieten. Bij onverhoopte overtreding van dit verbod dient de processie onmiddellijk te worden beëindigd.

— Uit de brief d.d. 21 juni 1708 van de draak-schutten van Swalmen aan de Heer van Hillenraad, Markgraaf Arnold Marquis de Schenck van Nijdeggen:

. dat j.l. zondag, kermiszondag, 17 juni 1708 tussen ons en onzen heer pastoor een kwestie is gerezen betreffende een halve ton bier, die hij ons op kermiszondag moest geven. Wij begeleiden op die dag de processie en vieren onze gebruikelijke plechtigheden van het draaksteken zoals wij dat reeds sedert onheuglijke (van onverdenckelike) tijden gewoon zijn te doen hebben wij "onse overoude gerechtigheit in 't steken van den Draeck" uitgeoefend.

— Uit de brief d.d. 15 juni 1711 van de pastoor deken van Montfort G.J. Bonjean aan pastoor Dolmans te Swalmen:

.... Hierbij gaat het verbodt van den Draeck....

— Uit de gemeentelijke verordening voor de schutterijen van Swalmen d.d. 12 juni 1715:
Artikel 5. De Koning van de Draackschutten zal op de plaats waar de draak gestoken of geschoten wordt, dat alleen met buskruit en een stop geladen mag zijn, bij het afschieten niet mogen richten op of naar de mensen, maar alleen naar en op de draak....

Artikel 6. Degene, die de draak draagt dient er zich voor te wachten bij het ontsteken van vuurwerk te dicht bij huizen met strodaken te komen of bij mijten van hout, stro of andere brandbare materialen.

— Uit diverse verklaringen van getuigen m.b.t. ernstige ongeregelheden tijdens de Sacramentsprocessie te Swalmen op kermisdag 21 juni 1716: Frederick Houben, lid van de St. Joris schutterij, "leijerman" (begeleider) van de draak:

.... Op kermiszondag heb ik de draak geleid achter de processie. Nadat in de Sandstraete de zegen gegeven was, heb ik de draak gelegd op de weg, waar hij voorheen ook altijd gestoken werd. Daarna is de heer Wijhers, rentmeester van Kasteel Hillenraad gekomen om de draak te verwijderen. Toen deze niet weg wilde gaan, heeft de rentmeester met zijn stok naar de draak gestoken, het kleed van de draak opgetild en de "draeckendraeger" tegen de schenen geslagen.

Johannes Clijnen, tuinman van Kasteel Hillenraad
..... de draak heeft zich neergelegd achter de processie om daar gestoken te worden. Toen de processie begon te trekken is rentmeester Wijhers naar de draak toe gegaan met een brandende toorts zeggende: "als douw niet vort en wils gaan, sal ick den draeck in brandt steecken", terwijl hij de toorts stak door het vinsterken van den draeck sonder datten selven nochtans in brand ginge.

Johan Balthasar Wijhers, rentmeester van Kasteel Hillenraad:

..... De draackschutten hebben hun oude voorrecht willen handhaven om aldaar, in de Sandstraete, met hun paarden te rijden en de draak te steken in de nabijheid van het Allerheiligste in de processie. Ik heb dat in naam van de Heer van Hillenraad verboden. De schutten hebben toen unaniem (eenpaerlick) geantwoord: "Wij hebben lak aan de Heer (geven de bruij van den Heer) aan de rentmeester en aan iedereen. Wij willen onze privilegiën handhaven. Ik heb toen een toorts (flambeau) genomen en wilde de draak in brand steken doch dit kon ik niet omdat het mij werd belet door de schuffen die mij omsingelden en riepen met luide stem en groot getier: "Slaet den schelm doodt, wij hebben hem nu hier".

Door nog tenminste 10 andere personen werden dergelijke verklaringen afgelegd betreffende de gebeurtenissen op kermiszondag van het jaar 1716 enz. enz.

Ondanks ijverige nasporingen in de Beeselse archieven van de 17e en 18e eeuw ben ik er niet in geslaagd iets over de draak of het draaksteken in Beesel te vinden. Met de Beeselnaren zou ik mij verheugen indien er over dat "giftigh Beest" spoedig meer gegevens boven water zouden komen.